

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KEREITE YA 12

SESOTHO PUO YA LAPENG (HL)

PAMPIRI YA 3 (P3)

PUDUNGWANA 2012

MEMORANDAMO

MATSHWAO: 100

Memorandamo ona o na le maqephe a 13.

KAROLO YA A: RUBURIKI YA HO LEKANYETSA MOQOQO

Makgetha a ho lekanyetsa	Kgato ya 7 Phihlello e babatsehang	Kgato ya 6 Phihlello e kgabane	Kgato ya 5 Phihlello e ntie	Kgato ya 4 Phihlello e mahareng	Kgato ya 3 Phihlello e fofo	Kgato ya 2 Phihlello e karolwana feela	Kgato ya 1 Ha ho phihlello
	80% – 100%	70% – 79%	60% – 69%	50 – 59%	40 – 49%	30 – 39%	0 – 29%
MORALO, DIKAHARE/ DIFUPERWENG	Dikahare ke tse babatsehang, ts'a boiqapelo; mehopolo e matta e phepetsang monahano.	Dikahare ke tse ntie, di haholo; mehopolo ke ya boiqapelo, e tebilieng mire e tsosa tjanjello.	Dikahare di ntie, di momahane hantie; mehopolo e tsosa tjanjello, e a kgodisa.	Dikahare ke tse loketseng, tse momahane ho lekaneng; mehopolo e a thahaselisa, boiqapelo ke bo kgotsotsasang.	Dikahare di fofo feela, momahano ha e ntie; mehopolo e a amohelieha; boiqapelo ke bo mahareng.	Dikahare ha di a hlah ka nako tsohle; mehopolo ke e seng mlekae, e a iphetaka.	Dikahare boholo di ts'wile lekoteng; ha ho momahano, mehopolo ke e tapileng ke ho pheithakwa.
30	24 – 30	21 – 23½	18 – 20½	15 – 17½	12 – 14½	9 – 11½	0 – 8½
PUO, SETAELÉ LE TOKISO YA DIPHOSO	Kelohloko le ts'hebediso e sedi ya matla a puo; tuo (le ya bonono) e matshwao di sebediswa ka tsela e babatsehang; kgetho ya mantswé e a babatseha; setaele, sehalo le rejisetara di loketse sehloho.	Kelohloko le ts'hebediso e sedi ya matla a puo; tuo le matshwao a puo di sebediswa ka tsela e ntie haholo; o sebedisa tuo ya bonono; kgetho ya mantswé ke e batisi, ya boiqapelo; setaele, sehalo le rejisetara di loketse sehloho.	Ho na le bopaki ba kelohloko le ts'hebediso ya e sedi ya puo; tuo le marshwao a puo boholo di ntie; mantswé a kgethilweng ke a loketseng tema; setaele, sehalo le rejisetara di loketse sehloho.	O bontsha kelohloko le ts'hebediso e itseng ya matla a puo; tuo ya hae e mahareng. Marshwao a puo a nepahetsé; kgetho ya mantswé ke e nepahetsé; setaele, sehalo le rejisetara di tsamaelana le sehloho.	Keleloko le ts'hebediso e sedi ya matla a puo di sebediswa ka tsela e haelia; ts'hebediso ya puo e fofo feela; marshwao a puo hangata ha a sebedisa ka nepo; kgetho ya mantswé a bonolo feela; setaele, sehalo le rejisetara di hloka momahano.	Puo le ts'hebediso ya matshwao a puo di fosahetsé haholo; kgetho ya mantswé ha e ya nepahetsé; setaele, sehalo le rejisetara ha di a nepahetsé.	Puo le ts'hebediso ya matshwao a puo di fosahetsé haholo; kgetho ya mantswé ha e ya nepahetsé; setaele, sehalo le rejisetara di haholehole.
15	12 – 15	10½ – 11½	9 – 10	7½ – 8½	6 – 7	4½ – 5½	1 – 2
	Moqoqo boholo ha o na diphoso ka ha o lekotswe botjha ho hlaola diphoso.	Moqoqo ha o na diphoso tse kaalo ka ha o lekotswe botjha ho hlaola diphoso.	Moqoqo o na le diphoso tse ngatanyana le ha o lekotswe botjha ho hlaola diphoso.	Moqoqo o ntse o sa amohelehe kgatong ya PL, le ha o radilwe; ha o a bopheha hantie.	Moqoqo o ntse o sa amohelehe kgatong ya PL, le ha o radilwe; ha o a bopheha hantie.	Moqoqo o ntse o sa kgahliseng.	Moqoqo o ntse o sa kgahliseng.

SEBOPEHO, DIRATSWANA, SELELEKELA LE QETELO; BOLELELE	Diratswana di a babatseha, di hokahane, ka tsela e hlakileng ka dinako tsohe.	Diratswana di ntie haholo, di hokahane ka tsela e hlakileng boholo ba nako.	Diratswana di bopiltwe hantle ka kgokahano ka tsela e kgotsotsang.	Diratswana di ntie, di hokahane ka tsela e utilwahlang.	Diratswana le dipolelo di na le diphoso, empa moelelo o ntse o le teng.	Diratswana le dipolelo tsa motheo feela.	Mongolo o moiokolo (ha ho diratswana) kapa diratswana di haellia haholo.
	Selelekela le qetelo di babatseha haholo, di dumellana le mosebetsi.	Selelekela le qetelo di ntie haholo, di dumellana le mosebetsi.	Selelekela le qetelo di ntie, di a kgahisa, di dumellana le mosebetsi.	Selelekela le qetelo di kgotsotsasa, ho latela dithoko ts a mosebetsi.	Selelekela le qetelo di batta di kgotsotsasa, ho latela mosebetsi.	Selelekela le qetelo ke tse qephileng/ nyenile feela.	Selelekela le qetelo di haellia le ho fokola haholo.
	Bolelele bo nepahetse, ho latela dithoko ts a sehlooho.	Bolelele bo nepahetse.	Bolelele bo nepahetse.	Bolelele bo nepahetse.	Bolelele bo batta bo nepahetse.	O batla o le moletele/ mokgutshwane.	O moletele/ mokgutshwane.
5	4 – 5		3½	3	2½	2	1½
							0 – 1

KAROLO YA A: MOQQOO**SENOTLOLO SA HO TSHWAYA:**

Matshwao a tshanyetso	Matshwao	Senotlo
Dikahare le Moralo	30	DM =
Puo le Setaelie le Tekolobotja	15	PST =
Sebopoho	05	Seb. =
Matshwao ohle	50	

Ha mohlahlobuwa a tswile lekoteng dikahareng ho etswe tsena tse latelang:

- Mohlahlobuwa a abelwe matshwao bakeng sa dikahare ho ya ka kgato ya pele feela.
- Mohlahlobuwa a abelwe matshwao a tshebediso ya puo ho fellka kgatong ya pele feela.
- Mohlahlobuwa a abelwe matshwao a sebopoho ho fellka kgatong ya pele feela.

Ditaelo ho motshwayi:

- Mohlahlobuwa o lokela ho ngola ka sehlooho se le SENG FEELA karolong e nngwe le e nngwe.
- Karolo e nngwe le e nngwe e na le ruburiki ya yona.
- Sebedisa diruburiki tseo o di fuweng ho tshwaya tema e nngwe le e nngwe.

Tataiso bakeng sa ho tshwaya moqoqo:

Batshwayi ba etsi tse latelang ha ba tshwaya:

Ho sehliwe lentswe kapa polelo e fosahetseng mola, ho be ho bontshwe mofuta wa phoso hodima lentswe/polelo ka tshebediso ya matshwao a latelang:

- / bakeng sa ho arola manswe a ngotsweng a kopantswe empa a lokela ho arolwa;
- —, + bakeng sa ho kopanya manswe a arohantsweng empa a ngolwa a kopane;
- mn bakeng sa mongolo (*orthography*) o fosahetseng;
- mp bakeng sa mopeletlo o fosahetseng;
- nt bakeng sa tshebediso ya matshwao a puo e fosahetseng kapa moo ho hlokehang letshwao la puo;
- p bakeng sa suo e sa sebediswang ka nepo kapa ka tshwanelo/tlwaelo;
- ^ bakeng sa lentswe kapa karolwana ya lentswe e siliweng dipakeng tsa mantswe a mang;
- // bakeng sa ho arola diratswana.

Difupeweng tsa pampiri ena di se sebediswe ntle ho tumello

KAROLO YA A: MOQOQO**POTSO YA 1****1.1 Leo letsatsi nke ke ka le lebala le kgale! Moqoqo wa phetelo (Narrative)/ moqoqo o hhalosang (Descriptive)**

- Moqoqo ona e ka ba wa phetelo o pheta pale kapa wa hhalosa diketsahalo tse etsahetseng.
- Pale e lokela ho ba ketane ya diketsahalo, mme e be diketsahalo tse kgolwehang leha di thehilwe hodima kgopolotaba.
- Hangata moqoqo wa phetelo/ o hhalosang o ngolwa lekgatheng le fetileng.
Dikahare tse lebelletsweng hara tse ding e ka ba tsena tse latelang:

  - Ketsahalo tsa letsatsi leo tse sa lebaleheng.
  - Ho ne ho etsahala eng.
  - Pheletso ya ditaba e bile efe.

[50]**1.2 Mathata a bakwang ke kgatiso e seng molaong ya dibuka, di-CD le di-DVD.
Moqoqo o pepesang (Expository)**

- Ona ke moqoqo o pepesang dintlha/ditaba.
- Moqoqong ona ho hlahiswa dintlha kapa tihahisolededing ka tsela e utlwahalang.
- Ona ke moqoqo wa dintlha oo ho wona mongodi a pepesang kapa a nehelanang ka dintlha ka tsela e otlolohileng e bontshang tatellano.
- Moqoqo o pepesang dintlha o ngolwa ka tlasa dipatlisiso tse matla, mme dintlha di tshehetswa ka bopaki le ka dipalopalo.

Dikahare tse lebelletsweng hara tse ding e ka ba tsena tse latelang:

- Mekutu le matsapa ao bangodi ba dibuka, baqapi ba mmino le dibapadi tsa difilimi ba ka a etsang ho hlahisa mesebetsi ya bona ya bonono.
  - Ditjhelete tseo ba di lefang bakeng sa phatlalatso ya mesebetsi ya bona.
  - Tahleheloo eo ba bang le yona ha mosebetsi wa bona o hatiswa ka tsela e seng molaong.
  - Seo mapolesa a se etsang ho thibela boshodu bona ba mosebetsi wa bonono.
- [Moqoqong ona ha bahlahlobuwa ba sebedisitse puo e thekenikale le maadingwa, di amohelwe]** [50]

1.3 Ha nka ba kgalala... Moqoqo wa boimamelo/o tebisang maikutlo (Reflective)

Moqoqong o tebisang maikutlo kapa wa boimamelo mongodi o nahansisa di ntla/dintlha tse itseng, mme a nehelane ka maikutlo le mehopolo eo e leng ya hae. Mongodi a ka nahansisa ka ditabatabelo le ditoro tsa hae.

Dikahare tse lebelletsweng hara tse ding e ka ba tsena tse latelang:

- Ditaba tse amang bokgalala boo o buang ka bona k.h.r. o hhalosa hore ha o ne o le kgalala ya eng.
- Mehopolo e supang seo o neng o tla se etsa ha o ne o le kgalala.
- Phethelo ya mehopolo ya hao.

[50]

1.4 Maeto a dikolo a lokela ho ntshetswa pele kapa Maeto a dikolo a lokela ho fediswa. Moqoqo wa ngangisano/kgang (Argumentative)

- Mohlahlobuwa o lokela ho bontsha ntlhakemo ya hae kapa mohopolo o itseng.
- O lokela ho hlahisa lehlakore le ho le ntshetsa pele, mme a tshehetsa le ho sireletsa maikutlo a hae.
- Ntlhakemo ya mongodi e lokela ho hlaka ka nako tsohle.
- Moqoqo ona ke o kgethang lehlakore oo mongodi a lekang ho susumetsa mmadi hore a dumellane le yena ntlhakemong ya hae.

Dikahare tse lebelletsweng hara tse ding e ka ba tsena tse latelang:

- Diketsahalo tse nyarosang mmele tsa dikotsi tsa mebileng tseo baithuti ba bangata ba ileng ba shwa ho tsona.
- Tseo mmuso le setjhaba se lokelang ho di etsa ho thibela dikotsi tsena.
- Masisapelo a bakwang ke dikotsi tsena.

Kapa

- Thuto eo baithuti ba e fumanang ha ba nkile maeto ana a dikolo.
- Ba lahlehelwa ke thuto ha maeto a ka fediswa.

[Moqoqong ona ha bahlahlobuwa ba ngotse ka mefuta e meng ya dikotsi e amohelwe]

[50]

1.5 Mathata a bakwang ke tshilafatso ya moya le kamoo tshilafatso ya moya e ka qojwang kateng. Moqoqo o hhalosang (Descriptive)

- Moqoqong ona mohlahlobuwa o hhalosa tshilafatso ya moya ho dumella mmadi ho itemohela sehlooho se hhaloswang ka tsela e hlakileng.
- Mohlahlobuwa o lebelletswe ho hhalosa ka bobedi tshilafatso ya moya le diphetoho tsa boemo ba lehodimo tse tswalwang ke tshilafatso ena.

Dikahare tse lebelletsweng hara tse ding e ka ba tsena tse latelang:

- Mohlodi wa dikhemikhale le dikgase tse senyang moya o fumanwang sepapakeng.
- Mesi e bakwang ke makoloi mebileng, ho tjheswa ha mataere, hlaha le dintho tse ding.
- Mafu a bakwang ke ho hema moya o silafetseng.
- Tse ka etswang ho qoba bothata bona.

[Moqoqong ona ha bahlahlobuwa ba ngotse ka mefuta e meng ya tshilafatso e amohelwe]

[50]

1.6 Selefouno e na le molemo ho baithuti ebile ka lehlakoreng le leng, tsa yona di bosula. Moqoqo o sa nkeng lehlakore (Discursive)

- Mofuta ona wa moqoqo ha o nke lehlakore mme sepheo sa ona ke ho nehelana ka maikutlo a tshehetsang mahlakore a mabedi a kgang.
- Mohlahlobuwa a lekole mahlakore a fapaneng a sehlooho se hhaloswang ebe o nehelana ka dinttha tse hanyetsanang le tse dumellanang a sa tshehetse lehlakore lefe kapa lefe.
- Qetellong mohlahlobuwa o lokela ho bontsha ntlhakemo ya hae.

Dikahare tse lebelletsweng hara tse ding e ka ba tsena tse latelang:

Tshitiso ya selefouno

- Ho sitiseha nakong ya ho ithuta
- Ho hohela batho ba sa tsebaneng le bona, mme ba qetelle ba kwetetswe.
- E qetile dipuisano ka malapeng hobane ba qeta nako e ngata ba henahenana le diselefounu.
- Kgahlamelo e mpe mopeletong ka baka la tshebediso e fosahetseng melaetseng e mekgutshwanyane ya selefouno.
- Mathata a tlhokeho ya bangodi ba dibuka ba hlwahiwa ba ka moso.

- Tharollo eo lefapha la thuto le setjhaba di ka bang le yona ho kgothaletsa bana ho bala dibuka le ho itlwaetsa ho ngola ka boiqapelo.
- Ho baka dikotsi tsa mebileng.

Bohloka ba selefouno:

- Thuso eo moithuti a ka e kopang ka selefouno ha a le mathateng. [50]
- Thuso eo moithuti a e fumanang bakeng sa ho etsa mosebetsi wa sekolo (dibukantswe/ mopeleto) le tataiso ya tsela.
- Thuto eo ba e fumanang ka tshebediso ya marangrang a disselefouno le inthanete.
- Molemo wa selefouno ho batswadi le bohole ba nang le kamano le moithuti ha ba batla ho ikgokahanya le yena.

1.7 **Setshwantsho. Sehlooho seo mohlahlobuwa a iqapelang sona**

- Moqoqo ona e ka ba wa mofuta ofe kapa ofe.
- Moqoqong ona mohlahlobuwa o sheba setshwantsho mme a hhalose kapa a phete ka seo a se bonang ho dumella mmadi ho itemohela sehlooho seo a phetang ka sona ka tsela e hlakileng.
- Ho ka hhaloswa motho kapa ho hong ho itseng.
- Moqoqo ona o ka ngolwa ho tswa lehlakoreng lefe kapa lefe ho latela moelelo oo mohlahlobuwa a o fumanang setshwantshong.

Dikahare tsa moqoqo ona di itshetlehe ka mehopolo e qholotswang ke setshwantsho.

Mehlala e ka ba:

- Kelohloko le ho hlompha ho bapalla metsing haholo jwang ha o sa tsebe ho sesa.
- Thuso ya pele eo ho ka fanwang ka yona.
- Mathata a bana ba tshelang dinoka ha ba ya sekolong haholoholo ba metseng ya mahaeng.
- Ba ka bua ka dikgohola, didiba jwalo jwalo.

[50]

1.8 **Setshwantsho. Sehlooho seo mohlahlobuwa a iqapelang sona**

- Moqoqo ona e ka ba wa mofuta ofe kapa ofe.
- Moqoqong ona mohlahlobuwa o sheba setshwantsho mme a hhalose kapa a phete ka seo a se bonang ho dumella mmadi ho itemohela sehlooho se hhaloswang kapa seo a phetang ka sona ka tsela e hlakileng.
- Ho ka hhaloswa motho kapa ho hong ho itseng.
- Moqoqo ona o ka ngolwa ho tswa lehlakoreng lefe kapa lefe ho latela moelelo oo mohlahlobuwa a o fumanang setshwantshong.

Dikahare tsa moqoqo ona di itshetlehe ka mehopolo e qholotswang ke setshwantsho:

- Tlhaloso ya papadi ya ditebele.
- Ditlhodisano tsa papadi ena.
- Kotsi e ka hlhelang boraditebele nakong eo ba ntseng ba lwana kapa eng kapa eng feela e amanang le ditebele.

[50]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A:

50

KAROLO YA B: RUBURIKI YA HO LEKANYETSA DITEMA TSA KGOKAHANO TSE TELELE

Makgetha a ho lekanyetsa:	Kgato ya 7 Phihlelo e babatschang	Kgato ya 6 Phihlelo e kgabane	Kgato ya 5 Phihlelo e ntle	Kgato ya 4 Phihlelo e mahareng	Kgato ya 3 Phihlelo e foofo	Kgato ya 2 Phihlelo e karolwana feela	Kgato ya 1 Ha ho phihlelo
	80–100%	70–79%	60–69%	50–59%	40–49%	30–39%	0–29%
DIKAHARE, MORALO LE SEBOPENO	<ul style="list-style-type: none"> - Tsebo e babatschang ya ditlhokheho tsa tema; - Bongodi bo tsitseng, o tsepamisa maikutlo ka hohelehole, ha a kgelobe; - Dikahare le mehopolo di momahane ka no pheihahala, dintha di hlahitswe ka bottalo, dintha di tshehetsha seholo; - Bopaki ba moralole/kapa mekgwaritso di hlahitsse tema e bohehang, e ntle; - O sebeditsise melao ya sebopoko ka nepaho. - O sebeditsise melao ya sebopoko hantle haholo. 	<ul style="list-style-type: none"> - O na le tsebo e ntle ditlhokheho tsa tema; - Bongodi bo tsitseng, o tsepamisa maikutlo, ha a kgelobe hanenyane; - Dikahare le mehopolo boholo di momahane; dintha di ngata mme boholo di tshehetsha seholo; - Bopaki ba moralole/kapa mekgwaritso di hlahitsse tema e bohehang ho Kgotsotsang; - O sebeditsise melao ya sebopoko ka kuthwisiso e mahareng. 	<ul style="list-style-type: none"> - Tsebo e ntle ya ditlhokheho tsa tema; - Ho ngola; o batla a rothofatse moeileo wa tema; - Momahano e mahareng ya dikahare le menopolo, dintha tse itseng di tshehetsha seholo; - Bopaki ba moralole/kapa mekgwaritso di hlahitsse tema e bohehang; - O sebeditsise melao ya sebopoko ka nepaho. 	<ul style="list-style-type: none"> - Tsebo e mahareng ya ditlhokheho tsa tema; - Ho ngola; o batla a kgelobe, empa ha a rothofatse moeileo wa tema; - Momahano e mahareng ya dikahare le menopolo, dintha tse itseng di tshehetsha seholo; - Bopaki ba moralole/kapa mekgwaritso di hlahitsse tema e bohehang ho Kgotsotsang; - O sebeditsise melao ya sebopoko ka kuthwisiso e mahareng. 	<ul style="list-style-type: none"> - Tsebo e seng kae ya ditlhokheho tsa tema; Karabelo ya hae temeng e bontsha tsepamiso e ka haellang; - Ho ngola; o a kgeloba, moeileo ha o a hlahiqeng tse ding; - Ha se ka nako tsohle dikahare le mehopolo di momahaneeng, dintha tse tshehetsetsang seholo di mmalwa feela; - Tema e a lekana bakeng sa PL le ha hona le popaki ba moralole/kapa mekgwaritso; tema ha e bohehe; - O sebeditsise melao ya sebopoko ka bofokodi – o sille dintha tsa boholokwa. 	<ul style="list-style-type: none"> - Tsebo ya motheo feela ya ditlhokheho tsa tema. Karabelo ya hae temeng e bontsha tsepamiso ya malkutlo e fokolang; - Ho ngola; o tswa lekoteng haholo; moeileo ha o a hlahiqing tse ngata, - Ha ho na momahano ya dikahare le mehopolo; dinttha tse tshehetsetsang seholo di mmalwa feela; - Tema lekapa mekgwaritso di hlahitsse tema e bohehang; - O na le tsebo e foofo ya mejao ya sebopoko ya sebopoko ka nepaho. 	<ul style="list-style-type: none"> - Ha a na tsebo ya ditlhokheho tsa tema; - Karabelo ya hae temeng e bontsha tsepamiso e ka haellang; - Ho ngola; o a kgeloba, moeileo ha o a hlahiqing tse ding; - Ha se ka nako tsohle dikahare le mehopolo di momahaneeng, dintha tse tshehetsetsang seholo di mmalwa feela; - Tema e a lekana bakeng sa PL le ha hona le popaki ba moralole/kapa mekgwaritso; tema ha e bohehe; - Ha a sebeditsise melao ya sebopoko ka bofokodi – o sille dintha tsa boholokwa.
18	14½–18	13–14	11–12½	9–10½	7½–8½	5½–7	0–5
PUE, SETAELE le TEKOLO BOTJHA	<ul style="list-style-type: none"> - Puo e nepahetse, tema e momahantswe/ hokahantswe hantle haholo mme e nepahetse; - Tlontswse e loketse sepho, mmadi le maemo; - Setaele, sehalo le reisetara di loketse ditlhokheho tsa tema; - Tema ha e na diphoso ka ha e lekotswe botjha ho di hlaola; - Bolelele bo nepahetse. 	<ul style="list-style-type: none"> - Tema e momahantswe/ hokahantswe hantle haholo mme e nepahetse; - Tlontswse e loketse sepho, mmadi le maemo; - Setaele, sehalo le reisetara di loketse ditlhokheho tsa tema; - Tema boholo ha e na diphoso ka ha e lekotswe botjha ho di hlaola; - Bolelele bo nepahetse. 	<ul style="list-style-type: none"> - Tema e momahantswe/ hokahantswe hantle haholo mme e nepahetse; - Tlontswse e loketse sepho, mmadi le maemo; - Setaele, sehalo le reisetara di loketse ditlhokheho tsa tema; - Tema boholo ha e na diphoso ka ha e lekotswe botjha ho di hlaola; - Bolelele bo nepahetse. 	<ul style="list-style-type: none"> - Tema e bopilive ka tseya ya motheo feela; Diphoso di mmalwa; Tlontswse e batta e haella mme e batta e sa lokela sepho, mmadi le maemo; - Tlontswse e lekane bakeng sa sepho, mmadi le maemo; - Setaele, sehalo le reisetara di loketse ditlhokheho tsa tema; - Tema e batta e se na diphoso ka ha e lekotswe botjha ho di hlaola; - Bolelele bo nepahetse. 	<ul style="list-style-type: none"> - Tema e bopilive ka bofokodi mme e thata ho baleha; ho baleha; - Tlontswse e haella mme e lokiswa sepho, mmadi le maemo; - Setaele, sehalo le reisetara ha di tsamaelane le seholo; - Tema e tliese diphoso le ha e lekotswe botjha ho di hlaola; - Bolelele – e telele/ kgutshwane haholo. 	<ul style="list-style-type: none"> - Tema e tliese diphoso, e kopakopane le ha e lekotswe botjha ho di hlaola; - Bolelele – e telele/ kgutshwane haholo. 	<ul style="list-style-type: none"> - Tema e tliese diphoso, e kopakopane le ha e lekotswe botjha ho di hlaola; - Bolelele – e telele/ kgutshwane haholo.
12	10–12	8½–9½	7½–8	6–7	5–5½	4–4½	0–3½

Difupeweng tsa pampiri ena di se sebeditswe ntle ho tumello

Phetla

KAROLO YA B: DITEMA TSA KGOKAHANO TSE TELELE

SENOTLOLO SA HO TSHWAYA:

Makgetha a Tekanyetso	Matshwao	Senotlolo
Dikahare, Moralo le Sebopoho Puo, Setaele le Tekolobotjha	18 12	DMS. = PST =
Matshwao ohle	30	

Ha mohlahlobuwa a tswile lekoteng dikahareng ho etswe tsena tse latelang:

- Mohlahlobuwa a abelwe matshwao bakeng sa dikahare ho ya ka kgato ya pele feela.
- Mohlahlobuwa a abelwe matshwao a tshebediso ya puo ho fell a kgatong ya pele feela.
- Mohlahlobuwa a abelwe matshwao a sebopoho ho fell a kgatong ya pele feela.

Ditaelo ho motshwayi:

- Mohlahlobuwa o lokela ho ngola ka sehlooho se le SENG FEELA karolong e nngwe le e nngwe.
- Karolo e nngwe le e nngwe e na le ruburiki ya yona.
- Sebedisa diruburiki tseo o di fuweng ho tshwaya tema e nngwe le e nngwe.

Tataiso bakeng sa ho tshwaya ditema:

Batshwayi ba etse tse latelang ha ba tshwaya:

Ho sehellwe lentswe kapa polelo e fosahetseng mola ho be ho bontshwe mofuta wa phoso hodima lentswe/polelo ka tshebediso ya matshwao a latelang:

- / bakeng sa ho arola mantswe a ngotsweng a kopantswe empa a lokela ho arolwa;
- —, + bakeng sa ho kopanya mantswe a arohantsweng empa a ngolwa a kopane;
- mn bakeng sa mongolo (*orthography*) o fosahetseng;
- mp bakeng sa mopeleto o fosahetseng;
- mt bakeng sa tshebediso ya matshwao a puo e fosahetseng kapa moo ho hlokehang letshwao la puo;
- p bakeng sa puo e sa sebediswang ka nepo kapa ka tshwanelo/tlwaelo;
- ^ bakeng sa lentswe kapa karolwana ya lentswe e siilweng dipakeng tsa mantswe a mang.
- // bakeng sa ho arola diratswana.

KAROLO YA B: DITEMA TSA KGOKAHANO TSE TELELE**POTSO YA 2****2.1 Obitjhuary**

Ena ke tema eo ho ngolwang ditaba tse amanang le mofu.

Matshwao a ikgethang a sebopheho sa tema ena e ka ba ana a latelang:

- Mofu ke mang, ke wa ha mang;
- Tlhaho ya hae: Sebaka moo o hlahetseng teng, letsatsi la tswalo le selemo;
- Tsa kgolo ya mofu: dithuto, mosebetsi; lenyalo;
- Tsa lefu la hae: Letsatsi leo a hlokahetseng ka lona;
- Bao a ba siyang
- Dithoko tsa seboko sa hae.
- Obitjhuary e ngolwe ka puopehelo moo ho behwang tsa bophelo ba mofu. **E se ngolwe e ka ke mofu ya ingollang yona.**

Dikahare: Dikahare di itshetleha ka ditaba tse amang mofu feela.

[30]

2.2 Raporoto

Raporoto ke tlaleho ya ketsahalo e itseng e etsahetseng, mme e lokela ho ba le dintlha tse latelang:

- Motho kapa batho bao raporoto e lebisitsweng ho bona;
- Sehlooho sa raporoto;
- Ditaba kapa dintlha tseo ho tlalehwang ka tsona;
- Mokgwa wa tshebetso o totobatswe;
- Diphihlello/Ditshibollo/Diutollwa
- Diqeto
- Ditlhahiso/Ditshisinyo
- Mohla le sikenetjhara/tshaeno

Dikahare: tlaleho e itshetlehe ketsahalong ya ho lahleha ha diphahlo tsa baithuti.

[Ha mohlahlobuwa a ngotse ka mokgwa ofe kapa ofe feela wa raporoto, o amohelwe]

[30]

2.3 Lengolo la semmuso

- Diaterese di be pedi. Ya mongodi e be ka letsohong le letona, mme ya ngollwang e be ka letsohong le letshehadi;
- Ha aterese ya mongodi e kopane le mohla kapa di arohane, di amohelwe ka bobedi ba tsona.
- Ditumediso tsa semmuso tse kang; Monghadi, Mofumahadi, Mofumahatsana, Mme, Mohlomphehi kapa (Mong, Mof, Moffsn);
- Sehlooho sa ditaba tseo ho ngolwang ka tsona se be teng.
- Qetelo e be ya semmuso, mme bahlahlobuwa ba qobe ho ngola eka ba bua le batho bao ba ba tsebang.
- Puo e be e hlakileng, mme mongodi a tobe taba;
- Mohlahlobuwa a sebedise sehalo se imametseng sa semmuso.

Dikahare: ditaba tsa mohlahlobuwa di bontshe mathata a bakwang ke tlhokeho ya metsi mabapi le tsamaiso ya dikgwerekwre sebakeng seo a phelang ho sona. A mang a mathata e ka ba a akaretsang a ho pheha, ho hlatswa, ho hlapa, ho nosetsa (jwalojwalo).

[30]

2.4 **Tsa boikgopotso**

- Ke tsela ya ho hlahisa maikutlo a akaretsang a motho ka se itseng;
- E ngolwa ho hlahakemong ya mongodi;
- Mongodi o hlahisa tse ntle le tse mpe ka seo a ngolang ka sona;
- Mongodi o lokela ho tshetleha ditaba tsa hae ka dintlha ho nnetefatsa seo a ngolang ka sona;
- E ngolwa e le lekgatheng la lejwale, ho sebediswa makgethi le puo e utullang puo ya maikutlo.

Dikahare: e be tse tsebahatsang sengolwa seo o neng o kopilwe ho se bala le ho se sekaseka, mme o hlahise botle le bobo ba sona jwalo ka ha ho boletswe ka hodimo.

[30]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B:

30

KAROLO YA C: RUBURIKI YA HO LEKANYETSA DITEMA TSA KGOKAHANO TSE KGUTSHWANE

Makethaa ho lekanyetsa:	Kgato ya 7 Phihlello e babatsehang	Kgato ya 6 Phihlello e kgabane	Kgato ya 5 Phihlello e ntle	Kgato ya 4 Phihlello e mahareng	Kgato ya 3 Phihlello e foofo	Kgato ya 2 Phihlello e karolwana feela	Kgato ya 1 Ha ho phihlello
	80–100%	70–79%	60–69%	50–59%	40–49%	30–39%	0–29%
DIKAHARE, MORALO LE SEBOPEHO	<ul style="list-style-type: none"> -Tsebo e babatsehang ya ditlhokeho tsaa tema; -Bongodi bo tsitsitseng, o tsepamisa maikutto ka hohlehohe, ha a kgeloh; -Dikahare le mehpolo di momahane ka ho phehabala, dintitha di phahisitswe ka bottalo mme di tshehetsha sehlooho; -Bopaki ba moralole/kapa mekgwantsiso di hahisitse tema e bohehang, e ntle; -O sebedisitse melao ya sebopoko ka nepahalo. 	<ul style="list-style-type: none"> -O na le tsebo e ntle hahololo ya ditlhokeho tsaa tema; -Bongodi bo tsitsitseng, o tsepamisa maikutto, ha a kgeloh a hanjyanye; -Dikahare le mehpolo boholo di momahane; -Dintitha di ngata mme boholo di tshehetsha sehlooho; -Bopaki ba moralole/kapa mekgwantsiso di hahisitse tema e bohehang, e ntle; -O sebedisitse melao ya sebopoko ka nepahalo. 	<ul style="list-style-type: none"> -Tsebo e seng kae ya ditlhokeho tsaa tema; -Ho ngola: o batla a kgeloh, empa ha a rothofatsse moeelo wa tema; -Momahano e mahareng ya dikahare le mehpolo, dintitha tsitseng tshehetsha sehlooho; -Bopaki ba moralole/kapa mekgwantsiso di hahisitse tema e bohehang ho kgotsotsang; -O sebedisitse melao ya sebopoko ka kutlwiso e mahareng, ya sebopoko ka nepahalo. 	<ul style="list-style-type: none"> -Tsebo e seng kae ya ditlhokeho tsaa tema, Karabelo ya hae temeng e bonisha tsepamiso ka haellang; -Ho ngola: o a kgeloh, moeelo ha o a hiaaka moeelo ha o a hiaaka nqagata; -Ha se ka nako tsosie dikahare le mehpolo di momahane, dintitha tsitseng tshehetsha sehlooho; -Bopaki ba moralole/kapa mekgwantsiso di hahisitse tema e bohehang ho kgotsotsang; -O na le tsebo e foofo ya melaio ya sebopoko ka nepahalo. 	<ul style="list-style-type: none"> -Tsebo ya motheo feela ya ditlhokeho tsaa tema, Karabelo ya hae temeng e bonisha tsepamiso ka haellang; -Ho ngola: o tswa lekoleng haholo; moeelo ha o a hiaaka moeelo ha o a hiaaka nqagata; -Ha ho na momahano ya dikahare le mehpolo, dintitha tsitseng tshehetsha sehlooho; -Bopaki ba moralole/kapa mekgwantsiso di hahisitse tema e foofo feela; -Tema e a lekana bakeng sa PL le ha ho na le bopoko ka moralole/kapa mekgwantsiso, tema ha e bohehe; -O sebedisitse melao ya sebopoko ka bofokodi – o silie dintitha tsatsa bofokodi. 	<ul style="list-style-type: none"> -Tsebo ya motheo feela ya ditlhokeho tsaa tema, Karabelo ya hae temeng e bonisha tsepamiso ka haellang; -Ho ngola: o a kgeloh, maikutto; -Ho ngola: o a kgeloh, moeelo ha o a hiaaka moeelo ha o a hiaaka nqagata; -Ha se ka nako tsosie dikahare le mehpolo di momahane, dintitha tsitseng tshehetsha sehlooho; -Bopaki ba moralole/kapa mekgwantsiso di hahisitse tema e foofo feela; -Tema e a lekana bakeng sa PL le ha ho na le bopoko ka moralole/kapa mekgwantsiso, tema ha e bohehe; -O sebedisitse melao ya sebopoko ka bofokodi – o silie dintitha tsatsa bofokodi. 	<ul style="list-style-type: none"> -Ha a na tsebo ya ditlhokeho tsaa tema; -Karabelo ya hae temeng e bonisha tsepamiso ka haellang; -Ho ngola: o tswa lekoleng haholo; moeelo ha o a hiaaka moeelo ha o a hiaaka nqagata; -Ha ho na momahano ya dikahare le mehpolo, dintitha tsitseng tshehetsha sehlooho; -Moralole/kapa mekgwantsiso di hahisitse tema e foofo feela; -Tema e a lekana bakeng sa PL le ha ho na le bopoko ka moralole/kapa mekgwantsiso, tema ha e bohehe; -Ha a sebedisitse melao e hlokeheng ya sebopoko.
PIUO, SETAELE le TEKOLO BOTJHA	10–12	8½–9½	7½–8	6–7	5 – 5½	4 – 4½	0 – 3
	<ul style="list-style-type: none"> Puo e nepahets'e, tema e momahantswe/ hokahantswe hantle haholo mme e repahets'e; Tlotontswe e loketse sepho, mmadi le maemo; Setaele, sehalo le reisetara ke tse loketseng; Tema ha e na diphoso ka ha e iekotswe botjha ho di hlaola; Bolelele bo nepahets'e. 	<ul style="list-style-type: none"> Tema e momahantswe/ hokahantswe hantle mme e baleha ha bonolo; Tlotontswe e loketse sepho, mmadi le maemo; Setaele, sehalo le reisetara boholo di lokile; Tema e batta e se na diphoso ka ha e iekotswe botjha ho di hlaola; Bolelele bo nepahets'e. 	<ul style="list-style-type: none"> Tema e momahantswe/ hokahantswe hantle mmaeng; Diphosso ha di sitse phallo ya mehpolo; Tlotontswe e loketse sepho, mmadi le maemo; Setaele, sehalo le reisetara di lokile ho mahareng; Bolelele bo nepahets'e. 	<ul style="list-style-type: none"> Tema e bopokodi mme e thata ho baleha; Tlotontswe e hloka ho lokiswa hahella mme e batta e sa lokela sepho, mmadi le maemo; Ho na le ho kgao-kgaoha ha setaele, sehalo le reisetara ha di a nepahets'e; Diphoso di mmalwa le ha tema e iekotswe botjha ho di hlaola; Bolelele - e telele/ kgutshwane haholo. 	<ul style="list-style-type: none"> Tema e bopokodi mme e thata ho baleha; Tlotontswe e a haela mme e hloka ho lokiswa hahella mme e batta e sa lokela sepho, mmadi le maemo; Setaele, sehalo le reisetara ha di a nepahets'e; Tema e iekotswe botjha ho di hlaola; Bolelele - e telele/ kgutshwane haholo. 	<ul style="list-style-type: none"> Tema e bopokodi mme e thata ho baleha; Tlotontswe e hloka ho lokiswa hahella mme e batta e sa lokela sepho, mmadi le maemo; Setaele, sehalo le reisetara ha di a nepahets'e; Tema e iekotswe botjha ho di hlaola; Bolelele - e telele/ kgutshwane haholo. 	<ul style="list-style-type: none"> Tema e bopokodi mme e thata ho baleha; Tlotontswe e hloka ho lokiswa hahella mme e batta e sa lokela sepho, mmadi le maemo; Setaele, sehalo le reisetara ha di a nepahets'e; Tema e iekotswe botjha ho di hlaola; Bolelele - e telele/ kgutshwane haholo.
8	6½–8	6	5 – 5½	4 – 4½	3½	2½ – 3	0 – 2

Difupenweng tsa pampiri era di se sebedisitse ntle ho tumello

Phetla

KAROLO YA C: DITEMA TSA KGOKAHANO TSE KGUTSHWANE

SENOTLOLO SA HO TSHWAYA:

Dintlha tse tadingwang	Matshwao	Senotlolo
Dikahare, Moralo le Sebopaho Puo le Setaele le Tekolobotjha	12 08	DMS = PST =
Matshwao ohle	20	

Ha mohlahlobuwa a tswile lekoteng dikahareng ho etswe tsena tse latelang:

- Mohlahlobuwa a abelwe matshwao bakeng sa dikahare ho ya ka kgato ya pele feela.
- Mohlahlobuwa a abelwe matshwao a tshebediso ya puo ho fell a kqatong ya pele feela.
- Mohlahlobuwa a abelwe matshwao a sebopaho ho fell a kqatong ya pele feela.

Ditaelo ho motshwayi:

- Mohlahlobuwa o lokela ho ngola ka sehlooho se le SENG FEELA karolong e nngwe le e nngwe.
- Karolo e nngwe le e nngwe e na le ruburiki ya yona.
- Sebedisa diruburiki tseo o di fuweng ho tshwaya tema e nngwe le e nngwe.

Tataiso bakeng sa ho tshwaya ditema:

Batshwayi ba etse tse latelang ha ba tshwaya:

Ho sehellwe lenseswe kapa polelo e fosahetseng mola ho be ho bontshwe mofuta wa phoso hodima lenseswe/polelo ka tshebediso ya matshwao a latelang:

- / bakeng sa ho arola mantswe a ngotsweng a kopantswe empa a lokela ho arolwa;
- — + bakeng sa ho kopanya mantswe a arohantsweng empa a ngolwa a kopane;
- mn bakeng sa mongolo (*orthography*) o fosahetseng;
- mp bakeng sa mopeleto o fosahetseng;
- mt bakeng sa tshebediso ya matshwao a puo e fosahetseng kapa moo ho hlokehang letshwao la puo;
- p bakeng sa puo e sa sebediswang ka nepo kapa ka tshwanelo/tlwaelo;
- ^ bakeng sa lenseswe kapa karolwana ya lenseswe e siilweng dipakeng tsa mantswe a mang.
- // bakeng sa ho arola diratswana.

KAROLO YA C: DITEMA TSA KGOKAHANO TSE KGUTSHWANE**POTSO YA 3****3.1 Posekarete**

- Posekarete ha e na sebaka se se kaalo sa ho ngolla.
- Letsatsi, nako le sebaka di lokela ho totobatswa.
- Ditaba di hlahiswe ka bokgutshwanyane; di itshetlehe ho tsa leeto.
- Ho ka sebediswa dipolelo le dipolelwana tse sa fellang hantle empa molaetsa o utlwahale.
- Sehalo se laolwa ke dikamano tse teng pakeng tsa mongodi le ya ngollwang. Ho lebelletswe hore e be se iketlileng se bontshang dikamano tse mofuthu.
- Dintlha tse hohelang di ka kenyelletswa.

Dikahare: di ka kenyelletsa tsena tse latelang:

- Mohlahlobuwa o lokela ho bolela toropo eo a e etetseng.
- Toropo e lokela ho ba ya Afrika Borwa.
- Tihalosetso ka tsa bohahlaodi ba hae ho motswalle wa hae.

[20]**3.2 Ditshupiso**

- Ditshupiso di lokela ho ngolwa di le ho sekaotaelo temekisong ya tumelo.
- Tatellano e nepahetseng ke ya bohlokwa.
- Bua ka lehlakore le itseng, mohlala; thinyetsa ka letsohong le letona, le letshehadi, tsamaya o lebile pele, jj.
- Lekanya bolelele ba tsela eo motho a lokelang ho e tsamaya ka nako tsohle mohlala; dikelometara tse pedi.
- Bua ka matshwao a kang meaho, diroboto le matshwao a mang a qatsohileng ao ho leng bonolo ho a bona.
- Lekanya le palo ya diterata tseo motho a lokelang ho di tshela. Sebedisa dipolelo tse kang; iphaphathe ka ... haufi le moaho o ... ka mora kapa ka pela lebenkele la ... tshela diterata tse ...jj
- Puo e be e hlakileng e bileng e otlolohileng le sehalo se tsamaellanang le mofuta ona wa tema.

Dikahare di ka kenyelletsa tsena tse latelang:

- Ditaba tsa mohlahlobuwa e be tihaloso ya mokgwa oo motswalle a tlhang ho tsamaya ka wona ho ya fihla lebenkeleng le letjha le tlo bulwa.

[20]**3.3 Pampitshana ya tihahisoleseding**

Ena ke pampitshana e fanang ka tihahisoleseding e tsebisang ka ho hong, e kgonthaletsang kapa e rutang, e malebana le sehlahiswa kapa ditshebeletso tse itseng tse fumanehang setjhabeng.

Matshwao a ikgethang a sebopeho:

- Tihahisoleseding e hlophiswa ka dihlooho le dihloohwana.
- Diratswana di ba kgutshwanyane hore moelelo o tle o hlake.
- Tihahisoleseding e atisa ho ba le ditshwantsho.
- Ho ka sebediswa puo ya sethekeniki ha ho hlokeha.
- Sehalo se sebediswang se mahareng.

Dikahare di ka kenyelletsa tsena tse latelang:

- Ditaba tsa pampitshana ena di lokela ho itshetleha ka ho ba teng ha laeborari ena le melemo ya yona setjhabeng.

[20]

**MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C:
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA:**

20**100**